

SÁMIRÁÐÐI
SAAMELAISNEUVOSTO
SAMERÁDET
COIŌ3 CAAMOB
SAAMI COUNCIL

SÁMI ÁRBEVIROLAŠ EKOLOGIIJA CEALKÁMUŠ SÁMIID 21. KONFERÁNSSAS TRÁANTE 2017

Buot luonddubirrasa áđain lea siellu ja buot leat čatnon oktii. Buohkain lea vuoigŋa ja juohke heagga lea seamma árvosaš go nubbi. Olmmoš ohcala harmoniija eallimis vuoi olmmoš ja su luonddubiras veajášedje bures. Bisuhandihtii harmoniija de galggašii bivdit lobi beassat ávkkástallat nuppi heakkain vuoi nubbi heagga divttášii olbmo ávkkástallat su iežas birgema dihte. Danin lea maid gulahallan ja juogadeapmi dehálaš. Dat lea láhttet olmmožin. Dán mii leat oahppan iežamet máttuin ja dát oahppu fievrriduvvo boahttevaš buolvvaide.

Ekologalaš ulbmilat

Sámit leat sierra álbmot ja mis lea riekti eallit ja mearridit iežamet áššiin, nugo buot earáge álbmogiin. Sámiid eallima vuodđun lea Sápmi – eanan eadnáme ja beaivi áhččáme árbi - eatnamat ja čázit gos mii leat eallán áiggiid čađa, olu ovdal riikkarájaid sárguma. Min eatnamiid ja čáziid atnima bokte lea áiggiid čađa hápmašuvvan erenoamáš sámi kultureanadat.

Buvttadeaddji ja dearvvaš ekovuogádagat sihke nannámis, čázadagain ja mariidna guovlluin lea vuodđoeaktun sámi kultuvrii ja identitehtii. Váikkuhusat ekovuogádagaide, nugo nuoskkideapmi, dálkkádatrivevdadeamit ja earáhuvvon areálageavaheapmi leat danne hehttehussan sámi kultuvrii ja fertešedje eastaduvvot. Seammás ii galggašii min iežamet resurssaávkkástallan goaridit ekovuogádagaid. Globaliserejuvvon máilmmis galggašii atnit muittus eará guovlluid eamiálbmogiid go min resurssagolaheapmi soaitá váikkuhit sin kultuvrra eatnamiidda ja čáziide.

Min máilmmiáddejumis buot eallin ja biras, heakkalaš ja heakkatkeahces, leat čatnon oktii ollislašvuhtii. Nu olmmoš lea oassin ekovuogádagain. Mii leat luondduriggodagaid hálldus, eatge daid hálldašeaddjit dahje stivrejeaddjit. Min luondduriggodagaid ávkkástallama árvvut ja dábit leat heivehuvvon ekologalaš dássededdui – vihkkedallon dan gaska maid luondu sáhtta addit ja maid mii sáhttit ávkkástallat - luondu buvttadannávccaid vuodul.

*Olmmoš lea oassin
ekovuogádagain.
Ekovuogádaga
láhkanepmi
hálldašeapmái
vuodđuda ahte lea
olbmo doaimma maid
hálldaša.*

Seammás min árbevierut ja árbediehtu oahpahit mo birget ja mo luonddu gálgá ávkkástallat goaritkeahhtá.

Jos gálgá birget ja bures veadjit birrasis, de ferte láhttet olmmožin, ferte gulahallat ja soabadit, lahkoniit vuollegašvuodain. Min oahpaheami ovddidit árvvuid buolvvas bulvii, ja leat mielde ásaheamen ja nannemin gaskavuoda olbmo ja birrasa gaskkas. Gaskaoapmin lea giella ja cealkámušat leat luohiti, muitalusat ja máidnasat, cukcasat ja diiddat ja dan ahte atnit luonddubirrasa verdden dahje guoibmin.

Sápmi lea Árktalaš dahje sub-Árktalaš guovlu ja sámi eatnama resurssat leat marginálat. Easkka mañit áiggis leat Sámis maid álgán bargat eatnamiin šaddadandihtii eanet resurssaid. Sámi eallinvuogit ja ealáhusat leat álo heivehallan iežaset dán hearckes resursavuđđui. Geavaheami bokte olmmoš dovda guovllus bures ja sáhtá árvvoštallat ja veardidit man ollu dat gierdá, nu ahte ávkkástallan bissu ceavzilážan.

Rašis ja marginála resursavuodu dihte ja sivas go Árktalaš guovllut leat rievdagoahtán jođánit, dálkkádatrievdademiid, earáhuvvon luonddugeavaheami ja nuoskkideami geažil, de lea dehálaš vákšut guovlluid fuomášandihtii váikkuhusaid eatnamiidda ja čáziide nu árrat go vejolaš. Ođđa teknologijja sáhtá veahkkin áiggil fuomášit váikkuhusaid ja rievdademiid ja leat veahkkeneavvun eastadit goarideami.

Dáidu ovttastahttit doloža ja dáláža lea fievrridan min kultuvrra otná áigái, ja nu fertet ain ovddidit kultuvramet boahhtevaš buolvvaide. Árbevirolaš ealáhusat ja meahcásteapmi leat ain guovddážis sámiid gaskkas, vaikko mángasis ii leat šat otne beaivválaš doaimma meahcis. Min guovlu ii leat dušše min hálldus, ja servvodagat ellet seahkálagaid ja bálddalagaid. Mii fertet gulahallat earáiguin mo resurssaid gálgá ávkkástallat ja hálldašit amas goariduvvot.

Ulbmilin meahcnehálldašeamis lea ásahtit vuogi ja mihttomeriid riggodagaid juogadeapmái ja árvvoštallat mii lea ceavzilis resurssaávkkástallan ja man ollu gierdá vuogádaga ávkkástallat. Min dárbbut birgejupmái fertejit suodjaluvvot ja ceavzit dákkár hálldašeamis. Hálldašeamis mii berret dovdat iežamet kultuvrra árvvuid ja dábiid, seammás go oahppat čilget min máilmmiáddejumi internašunála ja riikadási sániiguin. Hálldašeapmi dáhpáhuvvá mánga dásis, ja galggašedje vuhtiiváldit min dárbbuid min ekologalaš mihttomeriid vuodul resurssageavaheapmái.

Dálkkádatrievdadeamiit

Eamiálbmogat leat unnimusat sivalažžan dálkkádatrievdademiide, vaikke midjiide dat čuhcet eanemusat go min eallinvuodut leat huksejuvvon, čatnašuvvan ja leat sorjavaččat lundui ja ekologalaš dássededdui.

Riikkaidgaskasaš organisašuvnnat, stáhtat, fitnodagat ja eará oasálasti bealit fertejit árvvus atnit eamiálbmogiid vuoigatvuodaid oassin viiddit olmmošvuoigatvuoda rámain. Seammás fertejit stáhtat sihkkarastit ahte eamiálbmogat besset ollislaččat ja beaktilit searvat dálkkádatrievdadeami politihkkii ja daid doaimabijuide.

Riikkaidgaskasaš organisašuvnnat ja stáhtat fertejit dohkkehit eamiálbmogiid árbedieđu, innovašuvnnaid ja dábiid ja posiitiiva váikkuhemiid seammás go vuhtii váldet eamiálbmogiid árbevirolaš ealáhusaid.

Eamiálbmogiidda, sihke ovdánahttinriikkain ja ovdánahttojuvvon riikkain, ferte sihkkarastojuvvot ekonomalaš doarjagat ja njuolgo vejolašvuodat ruhtadeapmái dálkkádatrivdadeami guoski doaibmabijuide.

Riikkaidgaskasaš organisašuvnnat, stáhtat ja fitnodagat fertejit doalahit lohpadusaideaset geahpedit šaddovisttegássaidda luoitima, nu mo leat soahpan Pariisa-šiehtadusas, vuoi gaskamearalaš temperaturlassáneapmi máilmmis ii lassánivčče eambo go 1,5 °C badjel dan dási mii lei ovdal-industriála áigge.

Čuoggát Sámiráđi politihkahábmemei:

- Diehtu hukse servodagaid. Árbediehtu galggašii leat vuodđun min servodaga huksemis, seammás go ávkkástallat eará diehtovugiid;
- Árbediehtu ja -máhttu galgá leat oassin máhttovuodus mii vuodđuda meahcce- ja luondduresurssaid hálldašeami;
- Geavaheaddjit geaidda guovlu lea oahpis galget leat mielde guovllu hálldašeamis;
- Mis leat iežamet lágat ja vuogádagat luondduriggodagaid juogadeapmái ja stivremii mat galggašedje dohkkehuvvot;
- Luondduriggodagat leat agálaš árvvut maid galggašii ceavzilaččat ávkkástallat;
- Mii galgat oahpahit earáide min máilmmiáddejumi birra;
- Mii galgat ovddidit sámi áddejumi ja geahčastusa digaštallamiidda mat gusket luondduriggodagaid hálldašeapmái;
- Mii galgat ovddidit sámi dutkama mii nanne sámi ealáhusaid máhttovuoddu;
- Berret ávkkástallat odđáigásaš teknologiiija kártendihtii meahccegeavaheami ja váksundihtii sámi ealáhusaid resursavuoddu.